

Conf. univ. dr. Mihaela Denisia Liuşnea,
Facultatea de Istorie, Filosofie şi Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galaţi

MANUSCRISE GRECEŞTI DIN PATRIMONIUL BIBLIOTECII „V. A. URECHIA” DIN GALAŢI

Abstract: *In the present work, we aimed to present part of the Greek manuscripts in the heritage of the Library “V. A. Urechia” from Galaţi, which can be classified according to their content as follows: dictionaries, miscellany (manuals), cult books, bodies of law etc. It is interesting that circulating in the Romanian space, they are proof of the harmonious synthesis between the Orthodox spirituality specific to the East and the pragmatic idealism of Western Europe. The first conferred resistance in the face of the vicissitudes of history, and the other offered means of progress, of modernization. Among the manuscripts, we also note a dictionary made by the Paisian Society, formed under the guidance of Saint Paisie Velicikovski, the monk who renewed the monastic life, bringing back to the attention of contemporaries the work of the Holy Fathers, as well as the practice of prayer (in the Hesychast version – Prayer of the Heart). The dating of the manuscripts is the 17th-19th centuries, and their research, in the future, can help us better understand the cultural history of this period.*

Keyword: *Greek manuscripts, Library “V. A. Urechia” Galaţi, Miscellany, the cult books.*

În patrimoniul Bibliotecii „V. A. Urechia” din Galaţi¹, am găsit mai multe manuscrise greceşti, printre care un *Dicţionar grec-român al Obştii Paisiene*. Contextul a fost un proiect ambiţios, de acum câţiva ani, iniţiat de domnul dr. Florin Marinescu de la Institutul de Studii Neolenice din Atena, în cadrul căruia au fost inventariate şi scanate o parte dintre manuscrisele greceşti din patrimoniul bibliotecii, ce urmau să fie traduse. Mulţumiri pe această cale doamnei Valentina Oneţ,

1. Paul PĂLTĂNEA, *Catalogul manuscriselor şi scrisorilor din Biblioteca „V. A. Urechia”*, Galaţi, 1979, 324 p. Lucrarea ne-a ajutat în descrierea manuscriselor.

care, în calitate de Șef al Serviciului Fond de Carte Veche și Colecții Speciale, în cadrul Bibliotecii „V. A. Urechia”, ne-a facilitat accesul la acestea și ne-a oferit informații care ne-au ajutat.

O mare parte dintre aceste manuscrise sunt cărți de cult *Ευαγγέλιο* (Evanghelie), *Ψαλτήρι* (Psaltire), *Προσευχή* (Molitfelnic), dar am găsit și *Ελληνοελληνικό λεξικό* (Dicționar elen-grec), *Ανάμικτα* (Miscelaneu/manual), *Η κατάσταση του Caragea* (Condica lui Caragea), *Νομοθεσία* (legislație), ș.a. Toate manuscrisele grecești sunt donații, cele mai multe donate de fondatorul colecției Bibliotecii (f fondate prin Decret regal în 1889 și inaugurată în anul următor)², Vasile Alexandrescu Urechia³ (alături de cele 8386 de manuscrise, incunabule, hărți, cărți donate)⁴, profesor și senator, căruia Arhiepiscopul Partenie al Dunării de Jos îi scria, în 10 octombrie 1896, astfel „Iubite Domnule Urechia”, laudând: „*Fapta cea bună, mare și frumoasă ce ați făcut orașului Galați, referindu-se la Biblioteca ca la un „altar al științei”*” (fig. 1)⁵.

Despre relații dintre cele două personalități, într-o împreună lucrare de punere în valoare a patrimoniului istoric al orașului am mai vorbit⁶.

2. Valentina ONEȚ, „Biblioteca C.A. Urechia și conceptul deschiderii globale”, în: *Via Europa. Confluențe bibliologice*, nr. 3-4, 2007, p. 127.

3. Camelia TOPORAȘ, „Vasile Alexandrescu Urechia, Fișă bibliografică”, în: *Axis Libri*, II, 2009, 5, Galați, p. 2-3.

4. Nedelcu OPREA, „Biblioteca Publică «V. A. Urechia» din Galați”, în: *Via Europa. Confluențe bibliologice*, nr. 1-2, 2007, p. 106.

5. Arhiva Istorică a Bibliotecii „V. A. Urechia”, Dosar 26-1888, p. 24.

6. Mihaela Denisia LIUȘNEA, „Partenie, Episcopul Dunării de Jos și V. A. Urechia – pionieri în activitatea de conservare a patrimoniului istoric la Galați”, în: *Teologie și educație la Dunărea de Jos*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, XIV, 2016, pp. 364-365.

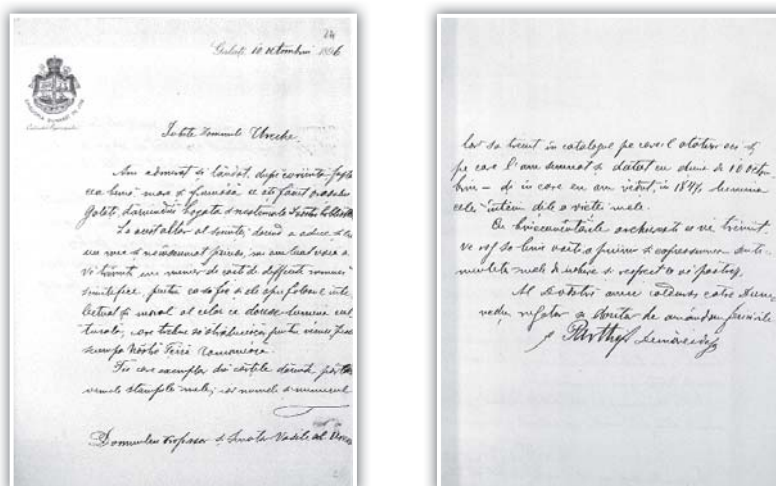

Fig. 1. Scrisoare adresată de Preasfințitul Partenie lui V. A. Urechia (1896)⁷

În continuare, vom prezenta câteva dintre manuscrisele grecești din colecția Bibliotecii.

A. DICȚIONARE

A.1. DICȚIONAR GREC – ROMÂN AL OBȘTII PAISIENE⁸

Stare de conservare: Incomplet.

Descriere: Foi verzi (fig. 2.a.), nelegate în copertă de piele. Limba greacă veche a Noului Testament.

Donator: Emil Vărtosu.

Notă: Emil Vărtosu (1902-1977), istoric specializat pe paleografie chirilică și sigilografie, a fost profesor la Școala superioară de Arhivistă (1935-1950) și apoi profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București (1950-1965)⁹.

7. Fotografiile utilizate pentru ilustrația articolului îmi aparțin.

8. Pentru Obștea paisiană vezi: Valentina PELIN, *Paisianismul în contextul cultural și spiritual Sud-Est și Est European (secolele XVIII-XIX)*, Editura Doxologia, București, 2017, p. 99 și urm. Pentru Dicționar vezi: Lia Brad CHISACOF, „Dicționarul grec al Obștii paisiene”, în: *Buletinul Societății Române de Studii Neaelene*, 1999, pp. 197-205.

9. Mioc DAMASCHIN, „Vărtosu, Emil”, în: Ștefan ȘTEFĂNESCU (coord.), *Enciclopedia istoriografiei românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, pp. 341-342.

A.2. DICȚIONAR ELIN – GREC (sec. XVIII-XIX)

Stare de conservare: Incomplet (fig. 2.b).

Dimensiuni: 44 x 18.

Descriere: 120 file.

Donator: Emil Vârtosu. Cu număr de inventar 446695.

Notă: Primul dicționar ce conține elemente de vocabular din limba greacă veche și din limba neogreacă, apare la 1523¹⁰, iar din secolul al XVII-lea, datează cele mai importante dicționare de neogreacă. Este interesant faptul că, într-un *Mathematarion* (manual de muzică) datând din 1625, a fost inclus *Lexiconul lui Chiril, patriarh al Alexandriei, elino-grecesc*¹¹. Este vorba de Chiril Lukaris, devenit patriarh în 1620¹².

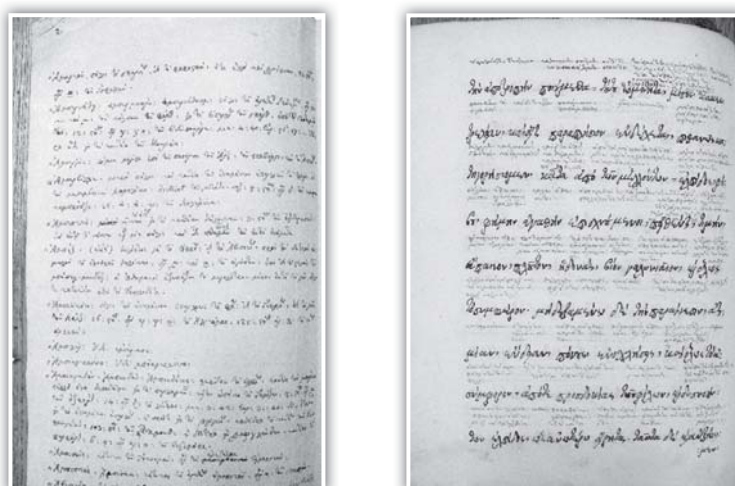

Fig. 2 File din: a. Dicționarul elin-grec și din b. Dicționarul Obștii Paisei

10. Lia Brad CHISACOF, *Dicționar grec-român după alfabet*, Editura Academiei Române, București, 2005, p. VII.

11. Ion RIZESCU, „Lexiconul greco-roman dintr-un codice miscelaneu de la 1625”, în: *Studii de Limbă Literară și Filologie* (SLLF), vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972., pp. 393-407.

12. Christopher WALTER, *Art and Ritual of the Byzantine Church*, Editura Variorum, Londra, 1982, p. 30.

B. MISCELANEE

B. 1. MISCELANEU (înainte de 30 noiembrie 1714)¹³

Însemnare: „Pentru ducerea muscalilor în Țara Românească, leat 1812 iulie 20¹⁴, în ziua Marelui Mucenic Ilie, 1813, au venit Măriea Vodă Caragea în scaunul de la București și au căzut domnu până în 1818 sept. 29 leat 1819 au venit domnu Necolai Vodă Șuțu¹⁵ dec. 13. Văzând întru această cărticică multe scrisori de mulți cărturari m-am îndemnat a scri și eu pentru aducere aminte iscăbindu-mi și numile ce mi-au rămas de la sf. Botez, popa Nicolaie ot bis/erica/ Crețulescu, leat 1829 febr. 18 când era mulțime de muscali în poliție și în Țara Românească (f. 141.) Nov 30, 1714 și la cutie s-au strânsu parale 45. am găsit la dec 14; 7 am găsit la dec 15, 1777 (?). Constant Dimitri, Ilinca, Teodosie, Ilinca» (coperta a treia).

Dimensiuni: 21,5 x 15,5.

Descriere: 144 file. Text scris de mai multe mâini, cu cerneală neagră. Legătură în piele, cu chenar și ornamente imprimate (fig. 3).

Conținut:

1. texte religioase;
2. Un calindar scos după limba ungurească (f. 7-27);
3. Întrăceastă zi – cuvântul starețului Sarapion (f. 28-29);
4. Viața părintelui Nifont (f. 80-135);

Donator: Vasile Alexandrescu Urechia, cu numărul 33815.

13. Pe coperta a treia.

14. Pe data de 16/28 mai 1812, în urma semnării Tratatului de pace de la București, s-a încheiat războiul ruso-turc 1806-1812, în contextul mai larg european, marcat, în iulie 1812 de semnarea Tratatul de alianță anglo-rus de la Orebro, la care a aderat și Suedia, împotriva Franței lui Napoleon. Veniamin CIOBANU, „Mutații în sistemul politic european, între Pacea de la București și declanșarea insurecției grecești (1812-1821)”, în: Sergiu MUSTEAȚĂ (ed.), *Tratatul de pace de la București din 1812. 200 de ani de la anexare Basarabiei de către Imperiul rus*. Materialele Conferinței Internaționale, Chișinău, 26-28 aprilie, 2012, Culegere de studii, Editura Pontos, Chișinău, 2012, p. 9.

15. De fapt Alexandru Șuțu (noiembrie 1818 - ianuarie 1821).

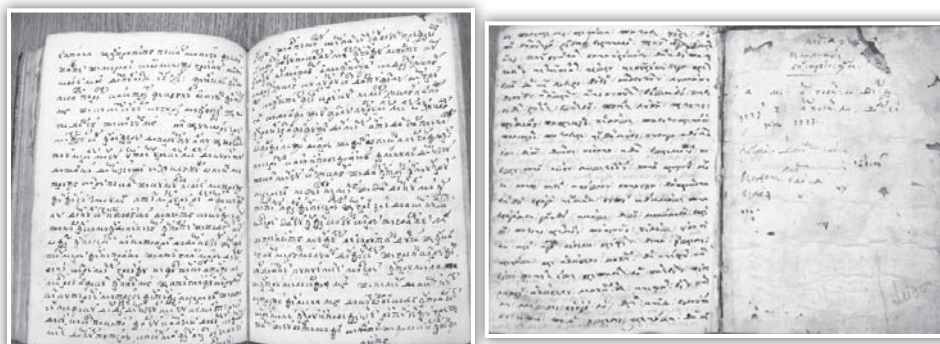

Fig. 3. MISCELANEU (înainte de 30 noiembrie 1714)

B.2. MISCELANEU (9 noiembrie 1750)

Stare de conservare: Fragmentară (fig. 4).

Autor: Hrisant Notaras¹⁶, copiat de Zamfir Stavru de la Ocna Telega¹⁷.

Însemnare: „În anul mântuirii 1750, nov. 9, s-a scris cea de față în Ungrovlahia, la Ocna Telega de către Zamfir Stavru” (f. 38, în limba greacă) și „La Ocna Telega s-a scris de Zamfir Stavru” (f. 48, în limba greacă).

Dimensiuni: 17 x 11,9.

Descriere: 49 file. Text în limba greacă modernă, scris de o singură mână, cu cerneală neagră și inițiale îngroșate. Legatură de piele maro, cu chenare și desene florale.

16. Chrysanthos/Hrisant Notaras, patriarh al Ierusalimului (1675-1731). Pal-tin NOTARRA, *Notaras. Istoria unei vechi familii levantine. Constantinopol, Veneția, București*, Editura Humanitas, București, 2018, p. 28 și urm. Hrisant Notaras a fost „un patriarh foarte învățat, cât pot zice că în toți creștinii nu se afla pe atunce aseme-nea cu dânsul la învățătură. Și era om umblat, că l-au trimis unchiu-său, răposatul kir Dosoteu patriarhul Ierusalimului, de au umblat mai toată Europa, din țara moschi-cească pînă în țara franțuzească și pană la Englitera”, cf. M. KOGĂLNICEANU, *Letopise-țele României*, II, București, 1872, p. 162.

17. Eugenia Zamfira Mihail consideră că ar putea fi o copie, realizată de Zamfir Stavru de la Ocna Telega. Eugenia Zamfira MIHAIL, „La diffusion des ecrits 'orientaux' de Nicolae le Spathaire (Milescu)”, în: *Revue de Etudes Sud-Est Européennes*, XXIII, 1985, 2, p. 127 și urm.

Conținut:

1. Nicolae Milescu Spătaru – *Descrierea Țării Bogdahori*¹⁸.
2. *Descrierea continentelor*.

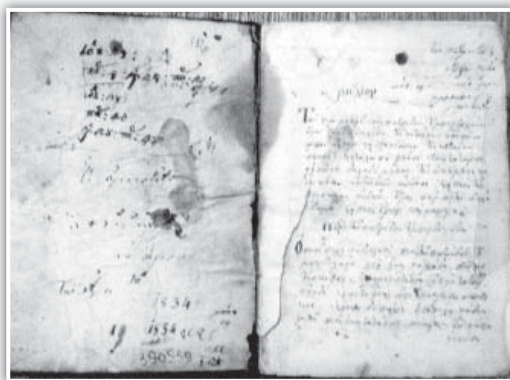

Fig. 4. MISCELANEU, 1750

B.3. MISCELANEU (înainte de 5 ianuarie 1760)

Autor(i): Călugări greci de la Sfântul Munte Athos.

Însemnări în limba greacă: „5 ian 1760” (f. 197), „20 nov 1762” (f. 386), „1802-1804” (f. 86), „1806” (f. 16), „1820” (f. 14). Însemnări pe prima pagină și pe contracopertă, de mâini diferite.

Dimensiuni: 21,5 x 15,7.

Descriere: 337 file. Textul este scris de mai multe mâini cu cerneală neagră, iar legătură este în piele, cu chenar și ornamente imprimate în centru și pe margini. Frontispiciu geometric colorat verde, negru și roșu (f. 108), frontispiciu cu motive florale și doi dragoni dedesubt (f. 120), textul se termină cu steaua lui David (f. 144) frontispiciu ne-terminat (f. 218), frontispiciu geometric cu negru și maro (f. 312), frontispicii cu motive geometrice desenate cu cerneală neagră (f. 174,

18. Atribuit lui Hrisant Notaras, care l-ar fi scris pe baza unor informații primite de la Nicolae Milescu Spătarul (1636-1708) și dedicată poate și lui Constantin Brâncoveanu. C. ERBICEANU, „China supusă. Manuscript grecesc cu acest nume. Descriere și extracte”, în: *Analele Academiei Române*, t XXIV, Memoriile secțiunii istorice, București, 1902, p. 119, ms gr BAR 154, f. 241 și ms gr BAR 1029, f. 83.

180), frontispicii desenate cu motive vegetale realizate cu cerneală neagră (f. 166, 266) schiță (f. 393).

Conținut: texte religioase (fig. 5).

Donator: Vasile Alexandrescu Urechia, cu nr. 7402.

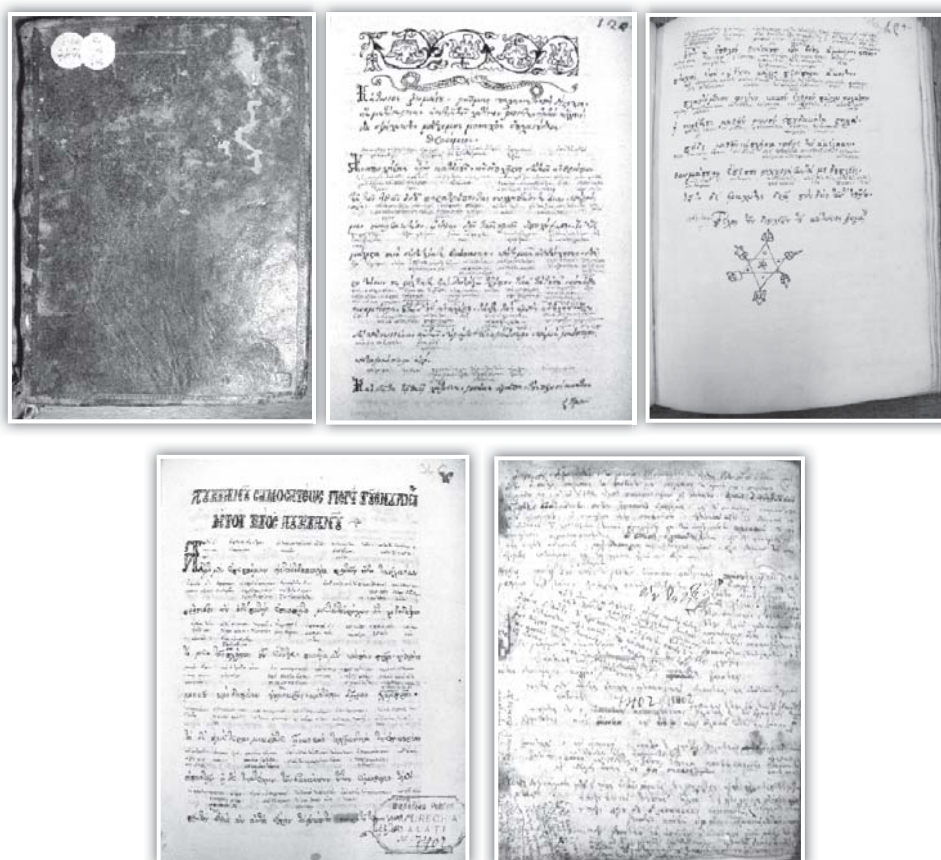

Fig. 5. File din MISCELANEU (înainte de 5 ianuarie 1760)

B.4. MISCELANEU (1768)

Stare de conservare: bună.

Autor: Fanos Lacedomonianul.

Locul realizării manuscrisului: Constantinopol¹⁹ sau Sfântul Munte Athos.

Însemnare: „*Această carte este a lui Ion Sărniac*” (f.a.) pe fila a doua.

Dimensiuni: 21,5 x 15,7.

Descriere: 338 file. Text de școală în limba greacă modernă, scris de o singură mână, cu cerneală neagră. Legatură de piele maro, cu chear și medalioane imprimate. Inițiale vechi ornate.

Conținut:

1. Text ce nu a putut fi identificat.

2. *Epistolae* de la Sinesius episcop de Cirene²⁰.

3. Sfântul Grigore din Nazianz: *Lauda Sfântului Atanasie arhiepiscopul Alexandrei, întovoroșit de exemple de cuvinte din limba greacă veche cu varianta lor în limba greacă modernă*.

4. Sfântul Grigore din Nazianz: *Apologia fugii sale în Pont* (transcris la 20 iunie 1768)²¹.

5. Demostene, *Cuvântarea către Coroană* (transcris între 26 ianuarie-4 octombrie 1769).

6. Sfântul Grigore din Nazianz: *Versuri*.

Donator: Em. Gh. Vaia²², Muzeului Școalei nr. 6 din Galați²³, la 1915. Cu nr. 390993.

19. Notiță pe prima foaie. Mai există la sfârșit bilețele anexate, din care ar reieși că a fost scris la Sf. Munte Athos.

20. Synesius (365/370/373-313/414) episcop de Ptolémaïs (Cyrénaïque), autor al unor scrisori, filosof neoplatonist, sofist, în spiritul Școlii Neoplatoniciene din Alexandria. Aceasta din urmă a fost romană din 30 î. Hr. J până în anul 619 d. Hr. A scris 157 de scrisori. Jay Bregman, *Synesius of Cyrene. Philosopher-Bishop*, University of California Press, 1982, pp. 5-7 și Denis ROQUES, *Études sur la correspondance de la Synésios de Cyrène*, Collection Latonus 205, Brussels, 1989, *passim*.

21. Sfântul Grigorie fuge în Pont imediat după hirotonirea sa în Nazianz, în 361, de Crăciun, la Sfântul Vasile.

22. Adresă: str. Negroponte, Galați. Fost agent SMR Pireu, era ginerele lui Jan Dastig Macedoneanu din Delvinachi, ținutul Janina.

23. Director al Școlii de Băieți – nr. 6 din Galați este, în perioada 1913-1938, Paul Pașa, căsătorit cu Ecaterina. În spațiile acestei școli Paul Pașa va pune, în 1921, bazele primului muzeu din Galați. Leon EȘANU, „Înființarea Muzeului «Cuza Vodă» în orașul Galați”, în: *Cercetări istorice*, Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, 1973, p. 45.

Notă: În 16.VIII.1951 Comitetul pentru Așezăminte Culturale din R.P.R. De pe lângă Consiliul de Miniștri, str. Biserica Amzei, 5-7, București, trimitea caracterizarea manuscrisului, realizată de experții Institutului de Istorie din București, la cererea făcută de Biblioteca „V. A. Urechia”.

În acest document se menționează faptul că manuscrisul fusese realizat la Constantinopol, dacă se ia în seamă însemnarea de pe prima pagina și autorul, dar că existau bilețele la sfârșitul manuscrisului care indicau faptul că ar fi fost redactat la Sfântul Munte Athos.

B.5. MISCELANEU (a doua jumătate a sec al XVI-lea – prima jumătate a sec al XVII-lea)²⁴

Stare de conservare: Fragmentară. Lipsesc începutul și sfârșitul.

Autor: necunoscut.

Însemnare: în limba greacă (f. 355).

Dimensiuni: 15,2 x 9,6.

Descriere: 362 file. Text neidentificat, scris de mai multe mâini cu cerneală neagră și roșie, cu frontispicii colorate. Legătură în piele, cu scoarțe din lemn, ornamentate cu motive florale (floarea de lotus)²⁵ și geometrice imprimate pe ambele coperti și o cruce centrală.

Donator: Vasile Alexandrescu Urechia, cu numărul 8181.

B.6. MISCELANEU (înainte de 1843)

Însemnare: „/I/urma Ambros/ius/ the/ologus/ pri/mo cursus 18/43” (f. 14v). „Jurma Ambrosie theolog din Arad” (f. 23.); „*Scripsit Dioniszius Petouka diaconu*” (f. 42v).

Dimensiuni: 23,1 x 18,1.

Descriere: 42 f.

Conținut: texte religioase (fig. 6).

24. Date pe baza motivelor de pe coperti. Livia BACĂRU, „Vechi legături de cărți românești. Introducere în istoria legătoriei din România”, în: *Studii și cercetări de bibliologie*, XIII, 1974, p. 57, pl. II-IV.

25. Livia BACĂRU, „Vechi legături de cărți românești...”, p. 57, pl. II; vezi și Luminița KÖVARI, „Floarea de lotus – un ornament bizantin al legăturilor vechi românești”, în: *Revista Bibliotecii Academiei Române*, 2, 2017, pp. 3 și 4.

Donator: Vasile Alexandrescu Urechia. Numărul de inventar 249.

Notă. Preotul bibliofil Ambrozie Jurma era originar din Bata (1823-1892)²⁶. Din însemnare reiese că a cumpărat manuscrisul când făcea studii teologice (1843-1846), la 1843, după care l-a păstrat toată viața sa. După moartea sa, biblioteca sa care cuprindea manuscrise și cărți rare, va ajunge în posesia ginerelui său, de profesie avocat, care le va vinde preotului Emilian Micu. Acesta le-a revândut lui Aron Densușian²⁷, de la care V.A. Urechia va achiziționa 15 cărți (printre care *Liturghierul de la Râmnic*, din 1733²⁸) și manuscrisul²⁹.

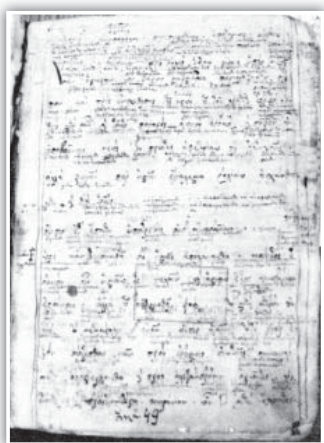

Fig. 6. Miscelaneu (ante 1843)

26. Pavel VESA, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Editura Gutenberg, Arad, 2008, p. 137.

27. Radu Ardelean, Pavel VESA, „Legăturile lui Aron Densușian cu Emilian Micu”, în: *Sargeția*, XXVI, 1995-1996, 2, p. 186.

28. George HÂNCU, *Cartea românească veche în biblioteca V. A. Urechia*, Galați, 1965, p. 28.

29. Paul PĂLTĂNEA, *Catalogul manuscriselor și scrisorilor din Biblioteca V.A. Urechia*, p. 69.

**C. LUCRĂRI AVÂND CA AUTOR
PE NICOLAE MILESCU SPĂTARU**

C.1. ARITMOLOGHION/ARITMOLOGHIA³⁰ (Etica și originalele lor latine) de Nicolae Milescu Spătaru³¹

An 1672.

Conținut: Filosofia morală tradusă după Johann Lauterbach și Joachim Cameronius.

Aritmologie, care este adunată de la autori sfinți și ... 2 *Aritmologia Obiceiurilor* de la diferiți autori [de J. Camerarius 3].

C.2. HRISMOLOGHION sau cartea celor patru Monarhii de Nicolae Milescu

An 1673.

Conținut: Istorie parenetică

Un amestec de istorie și legendă găsim în *Povestirea despre zidirea bisericii Sfânta Sofia de la Constantinopol*.

Notă: Nicolae Milescu a avut ca model *Hrismologiul* lui Paisie Ligariidi, manuscris rar³². După ce acesta din urmă a părăsit Moscova, țarul a dăruit lui Nicolae Milescu toate bunurile acestuia, locuința, grădina, precum și biblioteca. Manuscrisul amintește de Constantinopolul – Noua Romă, fiind adunate din diferiți autori informații despre istoria acestuia³³.

30. Este o lucrare filosofică, cu precepte morale și fapte disparate clasate cu ajutorul cifrelor, tradusă după Johann Lauterbach și Joachim Camerarius. Nicolae MILESCU, *Aritmologia, etica și originalele lor latine*, Ediție critică, studiu monografic, traducere, note și indici de Pandele Olteanu. București, Ed. Minerva, Editura Minerva, București, 1982, 407 p.

31. În perioada cât a stat în Rusia a compilat și tradus în rusește lucrarea.

32. Există unul în Biblioteca patriarhală din Ierusalim, în Biblioteca Metohului Sfântului Mormânt din Constantinopol (incomplet), cel din Biblioteca Academiei Române. Demostene RUSSO, *Studii și Critice. O carte asupra Învățăturilor lui Pseudo-Neagoe. Răspuns unui critic. Cărți de bună-cuviință. Un catalog de mss grecești*, București, 1910, p. 92.

33. Demostene RUSSO, *Studii și Critice...*, p. 93.

D. CĂRȚI DE CULT

D.1. EVANGHELIE (a doua jumătate a sec. XVI – prima jumătate a sec XVII)³⁴.

Stare de conservare: Fragmentară. Lipsesc începutul și sfârșitul.

Însemnare: în limba română cu caracter religios (f. 22).

Dimensiuni: 35,5 x 23.

Descriere: 80 file. Textul este redactat cu cerneală neagră pe două coloane (fig. 7). Frontispiciu și literele majuscule cu chenar. Titlurile pericopelor și inițialele cu cerneală roșie.

Donator: Vasile Alexandrescu Urechia, cu nr. 8309.

Fig. 7. Pagini din Evanghelie
(a doua jumătate a sec. XVI – prima jumătate a sec XVII)

D.2. MOLITVELNIC (înainte de 29 martie 1772, în Moldova)

Stare de conservare: Lipsesc începutul și sfârșitul.

Însemnare: „Să se știe când am fost eu Vasile de la Giulești în București, la leat 1772, mart(ie) 29” (f. 264). „Este a mea. Nicolae Vicol, 1838 ghenar(ie)11” (f. 8), „Nicolae Vicol” (f. 47, 287).

Dimensiuni: 15,4 x 9,4.

34. Dateare pe baza filigramului identic cu Evangheliarul de la Belgrad, din 1552.

Descriere: Text este scris cu cerneală neagră și roșie, având ornamentații negre și roșii. Titlul scris cu cerneală roșie, iar legătură este modernă.

Donator: Vasile Alexandrescu Urechia.

Notă: Textul se abate de la tipicul obișnuit, căci conține rugăciuni, care de obicei nu sunt incluse în Molitfelnic, cum ar fi: „*Rugăciune, adevărat blestemul a marelui Vasilie către cei ce să pățimesc de la diavolul*”.

D.3. PSALTICHIE³⁵ (sfârșitul secolului al XVIII-lea)

Însemnare: În limba greacă, pe foaia de gardă, f. 191, f. 192-192 verso.

Dimensiuni: 17,5 x 12.

Descriere: Legătura este de piele, cu medalioane și chenare impriimate pe ambele coperti, (fig. 8 a). Textul este scris de o singură mână, cu cerneală neagră și roșie în cadrul fiecărui parametru – melodic, ritmic, ornamental ș.a.m.d. (fig. 8 b și c). În general, ceea ce trebuie să atragă în mod special atenția este transcris cu cerneală roșie. Notăție este cucuzeliană.

Conținut: Cântări de Iacov protoplasaltul, Petru Protopsaltul Peloponezianul.

- Anastasimatar (f. 1-20).
- Idiomelar (f. 20-89).
- Heruvico Chinonicar (f. 89-167).
- Kekragarion (f. 169-191).

Donăție Vasile Alexandrescu Urechia, cu nr. 9063.

35. Să ne amintim că cel mai vechi manuscris de cântări în limba română, Psaltichia românească, realizată de Filotei ieromonahul sin Agăi Jipei, este datată la 24 decembrie 1713. Nicu MOLDOVEANU, „Izvoare ale cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română – manuscrise muzicale vechi din România (grecești, românești și greco-românești)”, teză de doctorat în teologie, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XCII, 1974, nr. 1-2. p. 221

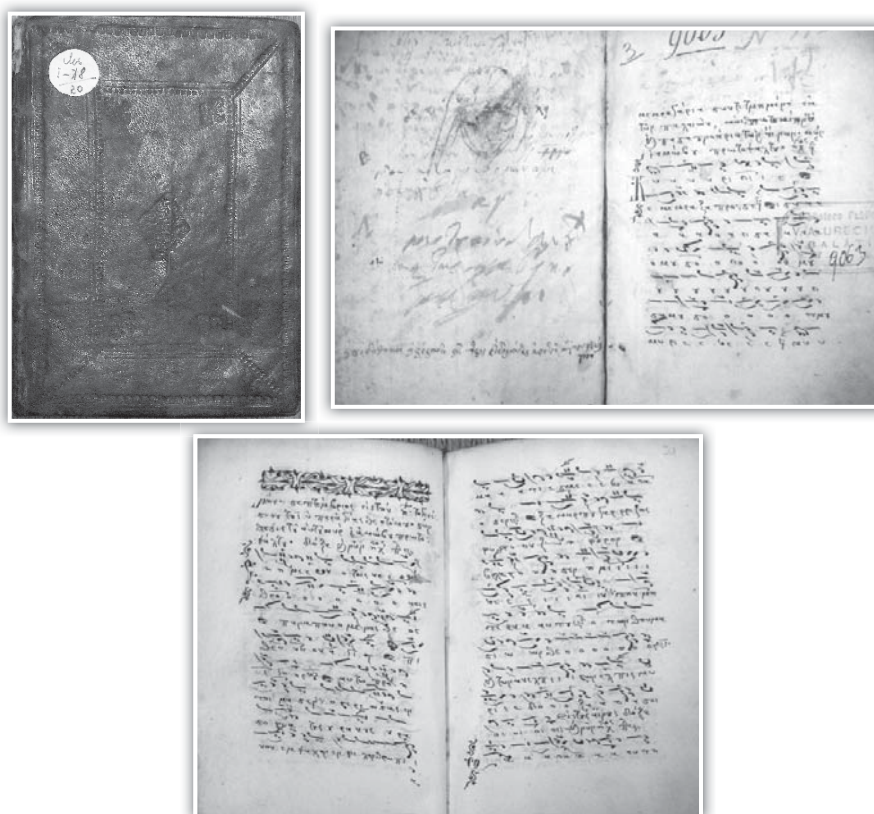

Fig. 8. a. Copertă Psaltichie; b. pagină de titlu (până în 1812)

Notă: Datarea înainte de 1812, an menționat la f. 192, pare a fi corectă, dacă avem în vedere perioada în care apar aceste lucrări, pe care le regăsim și în ale fonduri. De exemplu, în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române există două exemplare³⁶, care au multe asemănări, privind aspectul, redactarea (cu notație cucuzeliană) cu Psaltirea de la Galați: prima, având în conținut cântări de Petru Lambadarie din Peloponez (probabil același cu cel din Psaltirea de care vorbim), Ioan Protopsaltul, Petru Berechet, chir Anastasiu. Însemnările arată anul 1784, ca fiind cel al redactării. Provine de la Institutul „Nicolae Iorga”

36. Mihai CARATAȘU, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, III, Societate Română de Studii Neoelece, București, 2004, p. 354 și urm.

din București; iar cea de-a a doua, *Psaltichia română-greacă*, cuprinde cântări de Petru Lambadarie din Peloponez, Macarie Ieromonahul, Anton Pantoleon, Iacov Protopsaltul, Hurmuz, Grigorie Lambadarie, Hrisaf Lambadarie ș.a. Notăția acesteia este însă hrisantică. Însemnarea arată autorul și anul redactării: Matache Man Slăvulescu (Matache Manuil Psaltul), anul 1825, fiind redactată în parte la Brașov, în parte la Mănăstirea Ciolanu, Buzău³⁷.

D. 4. PSALTICHIE (prima jumătate a secolului al XIX-lea)

Însemnări: „*Nicolae Diaconu, Nicolae Sachelarie, Nicolae Iconomu, Nicolae Vicol*” (pe forzanțul anterior)

Dimensiuni: 18 x 11,4.

Descriere: 129 pagini. Text scris în limba greacă și limba română. Textul este scris de mai multe mâini, cu cerneală neagră și roșie. Legătura este de piele, cu medalion și chenar imprimat, pe coperta anterioară.

Conținut: Cântări de Petru și Grigorie Lambadarie, Grigore protopsaltul, Ioan Protopsaltul.

Donație: Vasile Alexandrescu Urechia cu numărul 5755.

D. 5. STIHARIU/PSALTICHIE. MUZICĂ GREACĂ BISERICESCĂ (17 decembrie 1820)

Însemnări: „*Acest Stihariu s-au scris de mine cel mult păcătos în sf[ânta] mănăstire Precista din Roman, în zilele părintelui Gherasim arhimandrit Putneanu. 1820 dec/en/u/rie, 17. Nicodim Craiolicon*” (f. 188). Provine din Biblioteca lui Gheorghe Asachi. Cu parafă în sec.

Dimensiuni: 23,3 x 17.

Descriere: 190 pagini. Text scris în limba greacă și limba română, cu cerneală neagră și roșie (fig. 9).

Conținut: Cântări de Petru și Grigorie Lambadarie, Grigore protopsaltul, Ioan Protopsaltul.

Donație: Frații Șaraga, Librari Editori, Iași. Cu numărul 22914/375315.

37. Mihai CARATAȘU, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, p. 355 și urm.

Notă. Frații Elias și Samoil Șaraga au înființat în anul 1884, în Iași, Librăria „Casa Cărții”³⁸. Aceștia au cumpărat lucrări din Biblioteca Gheorghe Asachi și au donat Bibliotecii, manuscrisul, probabil ca urmare a relației pe care au avut-o cu V. A. Urechia, care era Secretarul general al Academiei Române și cu președintele acesteia, care era și protectorul lor, Dimitrie Sturdza.

Fig. 9. STIHARIU (1820)

E. LEGISLAȚIE

E. 1. NOMOTHESIA – „Legiuirea preaînaltului și preaslăvitului stăpân și domn a întregii Ungrovlahiei, domn Ioan Gh. Caragea” (1 septembrie 1818).

Însemnări: Autograf cu cerneală roșie *Et./ jeune/ J. Popovits* (fig. 10).

Descriere: 240 p. Text redactat cu cerneală neagră și titluri, sublinieri cu cerneală roșie. Copertile sunt cartonate, de culoare maro. Numerotare în oglindă, în susul paginii în dreapta și stânga, cu cifre arabe. Text cu litere latine pe fosfațul anterior și posterior.

38. Samoil Șaraga (1857-1906) a fost membru onorific al Societății de Numismatică din Viena. Împreună cu fratele său, Elias Ioan (1859-1939), erau colecționari de hrisoave și lucruri vechi. MASSOFF, *Strădania a cinci generații. Monografia familiei Șaraga*, Biblioteca Evreiască, București, 1941, pp. 18-19.

Dimensiuni: 11,2 x 8,6.

Conținut: Legiuirea domnului Ioan Gh. Caragea (1-70 p.).

Donație Vasile Alexandrescu Urechia, cu numărul 8912.

Notă. Spre deosebire de manuscrisul ms 2323 păstrat în fondul Bibliotecii Academiei Române și de ediția din 1818, există deosebiri. Spre exemplu, foaia de titlu este redată rezumativ și nu conține hrisoavele domnești, imnul și spița neamului. Deosebiri, de mai mică importanță sunt și în text.

La 1818, apare la Viena ediția greacă a *Pravilei lui Caragea*³⁹, înaintea celei românești. În 1838, Simion Marcovici dă la tipar o ediție nouă după *Pravila lui Caragea*, sub patronajul Marii Logofeții a Dreptății condusă de Barbu Știrbei. A fost realizată în format mai mic și mai bogată ca text, astfel că a fost o ediție „mai purtareată”.

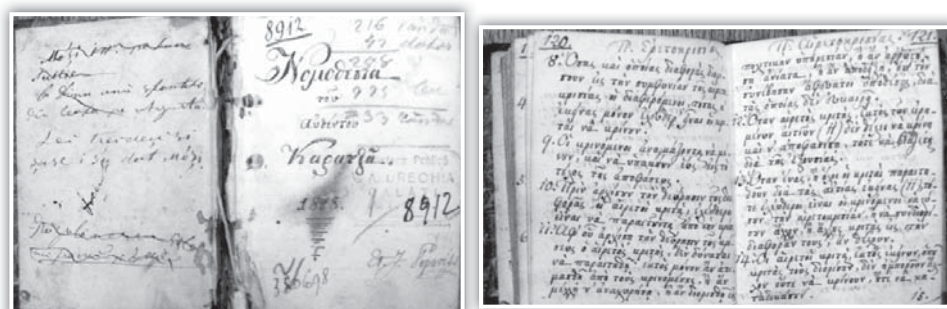

Fig. 10. **NOMOTHESIA** lui Caragea de la 1818.
a. Pagină de titlu și b. text (pp. 120-121).

E.2. CONDICA LUI CARAGEA de la 1818 – după 11 mai 1838 HRISOAVE PRIVIND JUSTIȚIA DE LA GRIGORE ȘI ALEXAN- DRU GHICA

Date: post 11 mai 1838⁴⁰.

39. Nomothesia – „Legiuirea preaînaltului și preaslăvitului stăpân și domn a întregii Ungrovlahiei, domn Ioan Gh. Caragea” – 1 septembrie 1818.

40. În anul 1838 Simion Marcovici dă la tipar o nouă ediție după *Pravila lui Caragea* sub patronajul Marii Logofeții a Dreptății, condusă de Barbu Știrbei. O ediție „mai purtareată”, fiind în format mic și mai bogată, costând 7 sfanți exemplarul.

Stare de conservare: Manuscris fragmentar, de la f. 9-108. Lipsă prefață, părțile I și II și ultima foaie cu sumarul de la sfârșit. Scara pravelei.

Dimensiuni: 32,1 x 20.

Descriere: 104 file. Text manuscris, redactat în limba greacă modernă, cu cerneală neagră și roșie, pe caiet cu foi liniate. Numerotarea paginilor în dreapta sus, cu cifre arabe (fig. 11).

Conținut:

1. Conдика lui Caragea: canoane, legi bizantine (Vasiliade), reguli pământene;

2. Anafora 28 iunie 1818⁴¹ a lui Gheorghe Caragea (p. 103).

În legătură cu alcătuirea Condicea apar adăugate:

– Anafora 28 iunie 1818;

– Anafora de la Grigore al IV-lea Ghica (31 mai 1825);

– Anafora de la Alexandru Ghica (18 mai 1838).

Donator: Vasile Alexandrescu Urechia, cumpărată în 1901. Cu număr de inventar 33908.

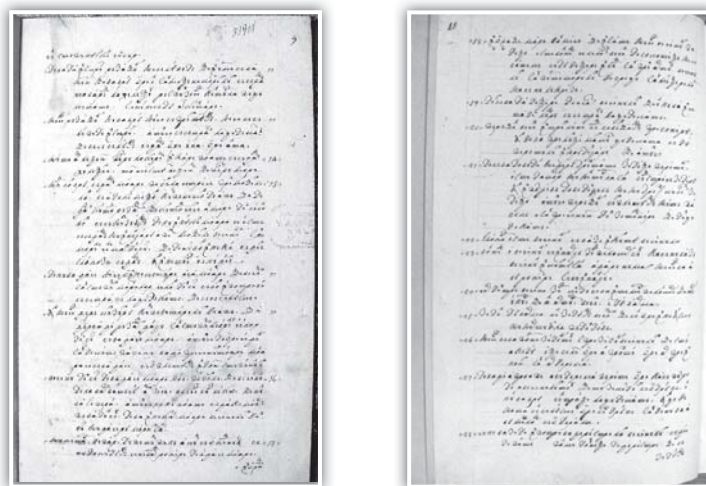

Fig. 11. Conдика lui Caragea de la 1818
Hrisoave privind justiția de la Grigore și Alexandru Ghica

41. 9 iunie 1818 apare *Anafora a Sfatului de Obște*. În 1818 apare la Viena ediția grecească anterioară celei românești.

În patrimoniul Bibliotecii există și alte manuscrise în limba greacă, dar, cum nu ne-am dorit să realizăm un catalog, ne-am oprit, doar la câteva dintre acestea, pentru a reaminti și pe cei care au realizat donațiile, la care trebuie adăugat și Jean N. Corvissiano⁴². Toți cei care au colecționat ca apoi să le ofere locuitorilor orașului Galați, au enunțat și scopul nobil al gestului lor – dorința ca tinerii să se cultive, să cunoască trecutul pentru a înțelege cine sunt în prezent și spre ce s-ar putea îndrepta în viitor.

În același timp, analizând conținutul manuscriselor, constatăm iarăși că spațiul românesc a fost cu adevărat un spațiu european. Dar cu atenția îndreptată spre Răsăritul creștin ortodox, sub influența unor mari personalități cum a fost Paisie Velicickovski, cel care a încercat și a reușit înnoirea ortodoxiei prin întoarcerea la operele Sfinților Părinți, reînviind practica Rugăciunii isihaste, el fiind un om al spațiului slav, grecesc, al Sfântului Munte Athos. În același timp, cu privirea spre Apus, spre științe (matematică), precum și spre morală, logică, filosofie, literatură, spre modernitatea care își făcea, treptat, simțită prezența. Astfel, sfârșitul de secol XVIII și începutul secolului XIX a fost perceput de specialiști⁴³ ca fiind o perioadă de laicizare a culturii românești în urma impactului cu știința, dar în același timp, constatăm că o parte dintre copiiști vor alege să transcrie și texte religioase.

42. Comerciant din Galați, care în 1909, acesta se va căsători cu fiica lui Stavru Mantu, Elena (1882-1944), sora pictorului Nicolae Mantu. De la acesta s-a păstrat ca donație un manuscris în limba greacă, datat la 1889, care conține o *Istorie a Imperiului Bizantin (375-1453)* și o *Algebră*, aceasta din urmă adăugată ulterior, fiind alt tip de hârtie – liniată și alt scris. Ms.III165.Biblioteca „V. A.Urechia” Galați.

43. Cornelia PAPACOSTEA DANIELOPOL, *Literatura în limba greacă în Principatele Române (1774-1830)*, Editura Minerva, București, 1982, p. 16 și urm.